

Christina Rickardsson

SOHA NE ADD FEL!

Christina Rickardsson

SOHA NE ADD FEL!

*Egy brazil utcagyerek útja a favelláktól
Svédországig*

A fordítás alapja: Christina Rickardsson: *Never Stop Walking:
A Memoir of Finding Home Across the World*
Az angol fordítást a svédül, *Sluta aldrig gå – från gatan i São Paulo
till Vindeln i Norrland* címen megjelent könyv alapján
Tara F. Chace készítette.

Copyright © Christina Rickardsson, 2016
First published by Bokförlaget Forum, Stockholm, Sweden
Published in Hungarian language by arrangement with Bonnier Rights,
Stockholm, Sweden.

Fordította: © Szilágyi Zsófia, 2019

Szerkesztette: Fiáth Marianna

Borító: Tabák Miklós
Borítófotó: Helén Karlsson
Fotó a fotómelléklet 4. oldalán: David Bengtsson
A további fotók privát tulajdonból származnak.

HVG Könyvek, Budapest, 2019
Kiadóvezető: Budaházy Árpád
Felelős szerkesztő: Krausz Veronika
www.hvgkonyvek.hu

ISBN 978-963-304-817-7

Minden jog fenntartva. Jelen könyvet vagy annak részleteit
tilos reprodukálni, adatrendszerben tárolni, bármely formában vagy
eszközzel – elektronikus, fényképeseti úton vagy más módon – a kiadó
engedélye nélkül közölni.

Kiadja a HVG Kiadó Zrt., az 1795-ben alapított
Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.

Felelős kiadó: Szauer Péter

Nyomdai előkészítés: Sörfőző Zsuzsa
Nyomda: Gyomai Kner Nyomda Zrt.
Felelős vezető: Csöndes Zoltán vezérigazgató

Tartalom

Előszó	9
Az utazás kezdete <i>Svédország, Umeå, 2015 tele</i>	11
Barlangi lány <i>Brazília, Diamantina, az 1980-as évek</i>	18
A csomagom kész <i>Umeå, 2015 tavasza</i>	34
Fedél nélküli világ <i>Brazília, São Paulo, az 1980-as évek második fele</i>	38
Visszatérés egy másik világba <i>2015</i>	45
Néhány seb nyoma örökre megmarad <i>São Paulo, 1989</i>	47
Kavargó gondolatok <i>2015</i>	53
Camile, a legelső barátnőm <i>São Paulo, 1989–1991</i>	57
Finom leszállás <i>São Paulo, 2015</i>	72
A legjobb barátom az életemet menti meg <i>São Paulo, az 1980-as évek</i>	76
A felhők között <i>2015</i>	86
A Felhőemberek meséje <i>São Paulo, az 1980-as évek vége</i>	93

A favella	
<i>São Paulo, 1989–1991</i>	101
Születésnap Brazíliában	
2015	108
Az árvaház	
<i>São Paulo, 1990</i>	111
Látogatóban harminc doboz csokoládéval	
2015	136
Egyedül a világban nyolcévesen	
1991	139
Látogatás az árvaházban	
2015	163
A mesebeli Svédország	
1991	175
Az információ, amelyre huszonnégy évig vártam	
2015	186
A mindennapi élet Vindelnben	
<i>Az 1990-es évek</i>	190
Egy nap a favellában	
2015	203
Mamával az Angyalok Városában	
<i>Az 1990-es évek</i>	211
Anyám, Petronilia	
2015	221
A lélegzés újratanulása	
1999	236
A mindenség tetején	
<i>Diamantina, 2015</i>	238
Vissza Észak-Svédországba	
2015	243
Utószó	251

*Ezt a könyvet annak a három nőnek ajánlom,
akik a legnagyobb hatással voltak az életemre,
akik fényt adtak, amikor a sötétben az utat kerestem.*

Szeretetet adtatok, hogy tudjak mit kezdeni a gyűlölettel.

Megtanítottatok nevetni, hogy mindig vigaszt találjak.

Értelmet adtatok, amikor értetlenül álltam.

*A veletek töltött rövidke idő alatt annyi szeretetet kaptam,
hogy megtanultam, milyen az igazi szeretet.*

*Ezt a könyvet nektek ajánlom,
Petronilia Maria Coelho, Camile és Lili-ann Rickardsson.*

Bárhol legyetek is, mindig veletek leszek.

*Ajánlom ezt a könyvet Brazília
és az egész világ utcagyerekeinek.*

*Csodálatosak vagytok, és sokkal többet érdemeltek,
mint amennyit a társadalom ad nektek.*

Előszó

Ebben a könyvben írtam meg braziliai gyerekkorom, az észak-svédországi erdős vidékre való érkezésemkor átélt kultúrsokk és a számomra legfontosabb emberek elvesztésének történetét. Össze- gyűjtöttem benne a braziliai vadonban, São Paulo utcáin és egyik árvaházában szerzett gyerekkori emlékeimet, valamint szerepel benne a svédországi életem kezdete is, amikor az addigi tapasztalataimtól homlokegyenest eltérő helyre és élethelyzetbe csöppen- tem. Az emlékeim töredékesek, de ami megmaradt, az tiszta és világos. Gondosan ápoltam, újra meg újra felidéztem magamban, és leírtam őket, hogy megőrizsem, aki vagyok. Én építettem fel ezt a történetet, a saját történetemet. Nem emlékszem pontosan, mennyi idős voltam az egyes események idején, vagy hogy meny- nyi ideig maradtam egy-egy helyen. Ugyan mit jelent az idő egy gyereknek, aki az utcán él? Miért kellett volna bármit is tudniuk az időről a hozzám hasonlóknak? Mi nem voltunk részei a tár- sadalomnak. Egy olyan világban éltünk, amely nem szánt időt ránk, és nem törődött azzal, hogy tanulunk-e, vagy egyáltalán életben maradunk-e.

Biztos mindenki érzett már olyat, hogy szeretne kiállni egy magas hegy tetejére, lenézni a környező erdőkre, vizekre, befo- gadni az előtte elterülő szépséget, és teli tüdőből ordítani. Ordí- tani, amíg csak bírja szusszal, belefájdul a torka, és égni kezd a tü- deje. Úgy ordítani, hogy megtisztuljon a lelke, hogy utat törjön a

gyász, megszabaduljon korábbi titkainak terhétől, az addig megélt fájdalomtól és az állandó alkalmazkodás nehézségeitől. Ugyanis egész életemben alkalmazkodtam – az utcai élethez, az árvaház szabályaihoz, aztán az új körülményekhez Svédországban. Két énem van: az egyik Christina Svédországból, a másik Christiana Brazíliából. Nem volt mindig könnyű összeegyeztetni a kettőt. Sokszor álltam azon a hegytetőn, és kétségbeesetten próbáltam ordítani, hogy megszabaduljak a frusztrációm és a fájdalom egy részétől. De ha kinyitom a számat, nem jön ki rajta hang.

A következő oldalak az ordításomat, a szavak pedig az erősítőmet testesítik meg. Ez a könyv mindenekelőtt az én valóságom, az én történetem – a túlélésért folytatott küzdelemről, a bátorságról, amely a Brazíliába való visszatéréshez, a szülőanyám felkutatásához és az életöröm megtalálásához elengedhetetlen volt, valamint az anyák szeretetéről, amely bár a végtelenbe nyúlik, mégis mindig velem van, és átmelegíti a szívemet.

Az utazás kezdete

Svédország, Umeå, 2015 tele

Három évvel ezelőtt egy reggel szorongva ébredtem. Pontosabban rettegtem. Rettegtem az élettől, teljesen kikészültem. Ezt az állapotot bizonyára mindenki ismeri, persze nem mindegy, mennyire váratlanul következik be. Ahogy egy falnak is neki lehet ballagni, kocogni vagy rohanni. Minél gyorsabb az érkezés, annál nagyobb fájdalmat és sérülést okoz. Egyszerű matematika az egész, nagyon is világos logika szerint. Én teljes erőmből, egyenesen nekirohantam a falnak, mintha négyszáz méteres síkfutáson vettem volna részt.

Hogy hogyan történt? Ha a kollégáimat – a főnökömet és a munkahelyi barátaimat – kérdezik, egyikük sem lett volna meglepve. Mindent 120 százalékos erőbedobással csináltam. Az igazság azonban az, hogy az életemen eluralkodott a káosz. Nehezen jöttem ki a családommal, a barátaimmal, a környezetemmel és önmagammal is. Ezért elkezdtem arra összpontosítani, amire lehet befolyásom. Mi lehet a magyarázat az élettől való félelemre? Félek az őszinte érzésektől? Félek attól, hogy fájni fog? Attól félek, hogy ha abbahagyom a futást, akkor összeesem? Félek attól, aki vagyok?

Kimerült voltam, és kiégtem. Nem bírtam gondolkodni, és nem is vágytam rá. Szabályosan fájt a gondolkodás. Egyszerűen kifordultam magamból. Olyasmit tapasztaltam, amit korábban soha: a testem és a tudatalattim átvette a hatalmat felettem, mint-

ha a lelkem úgy döntött volna, hogy itt az ideje, hogy magához ragadja az irányítást. Ekkor kezdődtek a rémálmaim is: újra hétéves voltam, és csak futottam-futottam, hogy mentsem az életem – újra és újra átéltem. Mintha az ágyam alatt lapuló szörnyetegekről álmodtam volna, de sajnos a feltörő képek valóságosak voltak. Arról álmodtam, ami hétéves koromban történt velem.

Felismertem, hogy nem vagyok képes ezt kezelni egyedül. Megértettem, hogy két választásom van: vagy feladom, vagy valahogy kikeveredek ebből a helyzetből. Emlékszem, hogy bevonultam a fürdőszobába, és a tükör elé álltam. Farkaszemet néztem önmagammal. Befelé tekintettem. Láttam, ahogy a szemem megtelik könnyel, amikor rájöttem, hogy az életéért futó kislány még mindig rohan tovább. A saját érdekemben egyszer s mindenkorra meg kell állnom, és feldolgoznom mindazt, ami történt. Ki is mondtam: *Nem futhatok örökké. Soha többé nem akarok menekülni. Nem akarok így élni.* És életemben először segítséget kértem. Ezúttal tényleg.

A kanapén ülök umeai otthonomban. Végigböngézszen az iratokat, amelyeket apám küldött az öcsém és az én örökbefogadásomról. A vastag köteg szétterítve fekszik az asztalon. Az iratok fele svédül, fele portugálul van. Ez a sok irat az elmúlt huszonnégy évet az apám páncélszekrényébe zárva töltötte, én pedig soha nem kértem el, hogy megnézhessem. Nem éreztem szükségét. Úgy gondoltam, nem lehet semmi olyan ezekben a dokumentumokban, ami mondhatna nekem valamit magamról, amit még nem tudok. Ami olyat mondhatna a braziliai életemről, amire nem emlékszem. Soha nem volt igényem arra, hogy kiderítsem, ki vagyok, honnan származom, vagy hogy miért hagytak el. Tudom, ki vagyok, tudom, honnan származom, és legfőképpen: tudom, hogy nem hagytak el. Az *emberrablás* talán egy kissé erős kifeje-

zés az örökbefogadásunk leírására, időnként mégis hasonló érzést keltett.

Patrick – szülőanyánktól kapott valódi nevén Patrique José Coelho – túl kicsi volt Svédországba érkezésünkkor ahhoz, hogy bármire is emlékezzen a korábbi időkből, a svéd családjunkban pedig kevés szó esett erről. Ennek biztosan sok oka volt, én csak a magamét tudom. Ugyanakkor az is tény, hogy az öcsém egyetlen dologra emlékszik a brazíliai életéből: arra, hogy egy kartondobozban aludt. Ezt meg is erősítettem neki, mert én voltam az, aki abba a dobozba tette, és megpróbálta elaltatni.

Egészen bámulatos, hogy egyes emlékeket megőrizzünk, másokat meg nem. Vannak, amelyeket örökre elfelejtünk, és olyanok is, amelyek később előjönnek. Hiába próbáltam, nem tudok visszaemlékezni a várandós anyámra. Úgy értem, gyerekként emlékeztem volna rá – anyám növekvő hasára és a tudatra, hogy kistestvérem fog születni. Nem világos, hogy azért nem tudok visszaemlékezni rá, mert az időm nagy részét az utcán töltöttem az anyám nélkül, vagy azért, mert egyszerűen elfelejtettem. Csak azt tudom, hogy egy nap Patrick, a kisöcsém az életem része lett, és hogy az első pillanattól fogva szerettem őt. Fel tudom idézni, hogy vigyáztam rá az utcán, hogy ettettem, és cseréltem a textilpelenkáját, és hogy hogyan gondoskodtam arról, hogy időnként aludjon. Emlékszem, nem volt nyugós baba, és nem sírt túl sokat.

Amikor Svédországba jöttünk, én nyolcéves voltam, az öcsém pedig huszonkét hónapos. Féltestvérek vagyunk. Az anyánk közös volt, de különböző apáktól születtünk. Patrick örökbefogadási papírjaiból kiolvasható, hogy ki az apja, de az enyémben az a sor üresen maradt. Ez talán azt jelenti, hogy soha nem fogom megtudni, ki a vér szerinti apám. Furcsa érzés azt mondani, hogy

féltestvérek vagyunk. Talán azért, mert nem ismertem sem a saját apámat, sem Patrickét, és mivel egyikünk apja sem volt jelen, ezért Patrickot mindig is édestestvéremnek tekintettem. Talán a tény, hogy örökbe fogadtak minket, új anyánk és apánk lett, tovább erősítette köztünk a testvéri köteléket. Családdá váltunk, amit nem a vérségi kapcsolat, hanem a körülmények, a szerencse és ki tudja, talán valami megmagyarázhatatlan dolog tett azzá. De a család az volt, amivé mi lettünk. Patrick kíváncsi volt, gyakran tett fel ilyen kérdéseket: „Honnan származom?”, „Kik a vér szerinti szüleim, és miért mondtak le rólam?”. Nekem ilyen gondolataim soha nem voltak. Elgondolkoztam, ki lehet a biológiai apám, de úgy voltam vele, annak sem lenne jelentősége, ha tudnám. Soha nem volt ott, és számomra ez volt a természetes. Az öcsémmel egészen különböző életünk volt. Míg neki alapvetően csak svédországi élete volt, nekem brazil és svéd múltam is van. Hogy melyikünknek volt könnyebb, melyikünknek nehezebb, mindegy. Mindkettőnknek jutott bánat, fájdalom, öröm és boldogság is, csak másképp.

Az érzelmeket nem mindig könnyű megérteni vagy kordában tartani, és józan ésszel sem mindig tudjuk elcsendesíteni a keresztül-kasul száguldó viharokat. Most is egy ilyen időszakot élek át, miközben az örökbefogadásunk történetéről tanúskodó iratokat tanulmányozom.

Bámulatos végigolvasni, mi mindenre kellett keresztülmenniük az örökbe fogadó szüleimnek, amíg sikerült magukhoz venni a gyerekeket, akikért olyan sokáig küzdöttek. Tíz évig próbálkoztak, de nem született sajátjuk, ezután döntöttek úgy, hogy örökbe fogadják egy egy-három év közötti gyereket. Végül kettő gyerekük lett. Rengeteg papírmunka gyűlt össze: a svéd bíróság, a svéd állami egészségügyi és népjóléti ügynökség, a São Pauló-i bíróság és az ajánlólevelek, amelyeket svéd szüleimről, Lili-anról és Sture-ről írtak a legközelebbi barátaik és a munkatársaik. Van

egy olyan levél is, amelyet Mama írt. A sorait olvasva egyszerre tölt el öröm és bánat. Örülök, hogy egy kicsit megismerhetem az érzéseit és a gondolatait, de szomorú is vagyok, hogy többé nincs mellettem. Azt kívánom, bárcsak itt lenne most, amikor kutatni kezdem a múltamat. Felnőtt ember, független nő vagyok, de úgy érzem, legbelül talán örökre megmaradok annak a gyereknek, akinek szüksége van rá, és akinek nap mint nap hiányzik. Az évek során megtanultam, mit jelent valakinek a hiánya. Annak, hogy mennyire hiányzik valaki, semmi köze nincs ahhoz, hogy milyen rég láttuk utoljára, vagy hány óra telt el azóta, hogy beszélünk. A hiány azokban a bizonyos pillanatokban mutatkozik meg, amikor arra vágyunk, hogy velünk legyen.

Kamaszkoromban megkérdeztem Mamát és Aput, hogyan érezték magukat, amikor megtudták, hogy megkapták az engedélyt Patrick és az én örökbefogadásomra. Mama azt mondta, rengeteget vártak a megerősítő levélre, hogy kapnak egy gyereket. Amikor végre megkapták a választ, kiderült, hogy egy helyett két gyereket fognak nevelni. A lány nyolcéves volt, az öccse pedig majdnem kettő. Amikor Apu megtudta, két napra eltűnt az erdőben. Mama ott a helyszínen igent mondott az ügynökségnek, pedig kicsit aggódott, hogy érzi magát Sture. Amikor hazament, és meglátta, Mama mennyire aggódik a válasza miatt, nem is tudott mást tenni, mint igent mondani. Sture általában mosolyogva mondja, hogy ha öt gyereket ajánlottak volna fel Mamának, akkor mind az ötöt elfogadta volna. Nekem ez tetszik, örülök, hogy Mama valószínűleg egy egész focicsapatra való gyereket befogadott volna, ha választania kell, hogy mindet vagy egyet sem. Mama azt mondta, el sem tudta volna képzelni, hogy két testvért elválasszon egymástól. És azt sem tudta, hogy ha visszautasítanák az ajánlatot, kapnának-e újabb lehetőséget.

Továbbolvasom az iratokat, és görcsbe rándul a gyomrom. Olyat olvasok, amire egyáltalán nem voltam felkészülve.

Sok mindenre nem emlékszem, de biztos vagyok benne, hogy nem igaz, hogy anyám bántalmazott minket. Sok ember csúnyán bánt velünk, de arról nincs emlékem, hogy anyám kezét emelt volna ránk. Elhanyagolt minket, ez igaz. A svéd viszonyokhoz képest minden utcagyerek el van hanyagolva, még akkor is, ha jó szülei vannak. De a legerősebb reakciót az váltja ki belőlem, ami a levélben alább szerepel: hogy anyámat gyógyósnak neveztem. Azt kívánom, bárcsak ne lenne igaz, de tudom, hogy ezt mondtam. És azért mondtam, mert ezt várták tőlem. Soha eszembe sem jutott, hogy anyám ne lett volna normális, bár ki tudja, lehet, hogy tényleg így volt. Gyerekként nem nagyon tudja az ember, hogy mi furcsa, és mi nem. Abban viszont biztos vagyok, hogy szerettem, és még mindig szeretem őt – és fáj ezeket a sorokat olvasni, mert tudom, min mentünk keresztül együtt. Kíváncsi vagyok, ki nem lenne gyógyós, ha annyi szinten lenne kénytelen harcolni nap mint nap az életben maradásért.

Leteszem az iratokat, és szétválogatok egy köteg régi nyugtát, repülőjegyet és szállodai számlát, amelyeket Mama eltett, amikor Apuval együtt Brazíliába utaztak értem és az öcsémért. Olyan nyomokat keresek, amelyek visszavezetnek az árvaházhoz, a vér szerinti anyámhoz és ahhoz a környezethez, amelyben éltem. Egyik nyugtát a másik után fordítom: nyugta a gyógyszerértől, ahol Mama és Apu tápszert vett Patricknak, nyugta a ruhákról, amelyeket nekünk vásároltak, és éttermi számlák, de sehol egy nyom, amelyen valóban elindulhatnék. São Paulo óriási város, az agglomerációban élőkkel együtt huszonkétmillió lakosa van. És ehhez még hozzájön a favellák – ahogy a brazil nyomornegyedeket nevezik – lakóinak száma. Képtelenség kideríteni, melyik favellában élünk. A sok bizonylat és számla között találok egy kissé gyűrött, félbehajtott fehér lapot. Kinyitom. A bal sarkában a São Pauló-i bíróság pecsétje. Felismerem rajta Lili-ann kézírását. Seb-tében jegyzett le néhány szót rólam: „Christina nem akar így élni”.

Ezt mondtam volna? Rádöbbenek, hogy ha ezt mondták Liliann-nak és Sturének, az örökbe fogadó szüleimnek, akkor valószínűleg ugyanezt mondták Petroniliának, a vér szerinti anyámnak is. Elszorul a szívem. Mindazok után, amiken keresztülmentünk a szülőanyámmal, a sok szeretet dacára, amit kaptam tőle, a brazil hatóságok azt mondhatták neki, hogy én úgy döntöttem, elhagyom – pedig a valóságban semmi beleszólásom nem volt az egészbe.

Ezt olvasva világosan érzem, hogy meg kell találnom. Helyre akarom állítani a jó híret, és kimondani a mi igazunkat, ahogyan én emlékszem rá, ahogyan fel tudom idézni a közösen töltött időnket és kettőnk szeretetét – ami mintha egy másik világban, egy másik csillagrendszerben lett volna. Mert merőben más az, hogy egy szülő úgy dönt, hogy nem gondoskodik a gyerekeiről, mint az, amikor egy olyan társadalomban él, amelyben források híján *nincs lehetősége* gondoskodni róluk.

Felhívom a svéd bíróságot, és kikérem az örökbefogadásunkat dokumentáló összes iratot. A nő, akivel beszélek, azt ígéri, megtesz minden tőle telhetőt. Három nappal később dobják a postaládámba a másolatokat tartalmazó borítékot egy kis üzenet kíséretében: „Sok szerencsét az útján, Christina!”.